

AŞKA AŞIK PAWLİKOWSKA VE AŞKLA YAŞAYABİLEN POŚWIATOWSKA

Seda Köycü Arslantekin*

Özet

Polonya çağdaş dönem şiirinde kadın söylemine yön vermiş olan Maria Pawlikowska Jasnorzewska ve Halina Poświatowska'nın sanatları, aşk kavramı, bu kavram doğrultusundaki erotik motifler ve doğa motifleri içermeleri nedeniyle birbirine benzemektedir. Ancak, bu iki sanatçılık, bu kavram ve motiflerin işlenişindeki farklar nedeniyle birbirinden ayrılmaktadır.

Anahtar sözcükler: *Polonya edebiyatı, şiir, Pawlikowska, Poświatowska, aşk, doğa, erotizm.*

Streszczenie

Pawlikowska Kochająca Miłość I Poświatowska Mogąca Żyć Miłością

Maria Pawlikowska Jasnorzewska i Halina Poświatowska, których twórczości odnoszą się do kobiety w polskiej poezji współczesnej, są podobne pod względem koncepcji miłości, motywów erotycznych i naturalnych. Jednak poetki różnią się od siebie pod względem funkcji tych pojęć i motywów.

Słowa kluczowe: *Literatura Polska, poezja, Pawlikowska, Poświatowska, miłość, natura, erotyzm.*

---

* Doç.Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Bu çalışmamızda, sanatlarının özgün yönleriyle Polonya şiirinde önemli bir yer edinmiş ve Polonya şiirinin özellikle kadın söylemine yön vermiş olan iki kadın şairden söz edecek ve bu iki şairin sanatlarındaki ortak ve farklı yönleri irdelemeye çalışacağız.

Bu iki şairin sanatlarını karşılaştırmalı olarak ele almamızın bir diğer önemli nedeni ise, Polonyalı okurların ve edebiyat eleştirmenlerinin de bu şairlerin sanatlarında benzerlikler bulmasıdır.

24 Kasım 1891 yılında Krakov'da sanatçı bir ailenin, sanatçı olarak yetişecek üç çocuğundan¹ ilki olarak doğan ve bir sanat ortamı içinde büyüyen Maria Pawlikowska Jasnorzewska'nın yazın yaşamına adım atışı, Polonya kültür tarihinde benzerine rastlanmayan bir döneme denk gelir. 1795'de dönemin güçlü devletleri Avusturya, Prusya ve Rusya tarafından paylaşılarak, Avrupa haritalarından 123 yıl boyunca silinmiş olan Polonya, I. Dünya Savaşı'nın bitimiyle (1918) bir asırdan fazla bir süredir özlemini duyduğu özgürlüğüne kavuşmuştur artık.

Polonya'da her alanda büyük bir coşkuyla karşılanan ve tüm güzelliği ile yaşanan bu özgürlük duygusu, kendisini yazın alanında da göstermiş ve Polonya kültür tarihinde "İki Savaş Arası Dönem" olarak adlandırılan ve adından da anlaşıldığı gibi, II. Dünya Savaşı'nın başlamasına (1939) dek süren dönemde, Polonya yazınında o güne dek işlenen savaşlar, acılar, yokluklar, özgürlük arayışı gibi, işgal altındaki bir ülkenin yazınının en doğal tepkisi olan konuların yerini, yaşanan bu büyük özgürlük duygusu nedeniyle, yaşam sevincinin egemen olduğu konular almıştır.

Bu dönemde, Polonya şiirine yön veren iki önemli grupsal çıkış gözlemliyoruz. Bu gruplardan ilki ve daha popüler olanı 'Skamander' grubudur. Programlarını programsızlık olarak açıklayarak yazın yaşamına giren grubun üyeleri, sade ve doğal bir dille kaleme aldıkları şiirlerinde günlük yaşamı yansıtmışlardır.

Avangarda Krakowska (Krakov Avangardı) adıyla ve bir programla yazın yaşamına giren ikinci grubun üyeleri ise, bilmeceye yakın bir forma sahip olan mecaz anlayışlarıyla kaleme aldıkları şiirlerinde, 'kent-kitle-makine' konulu eserler vermişlerdir.

Farklı çizgilerde etkinlik gösteren bu iki grubun buluştukları, bir başka deyişle, buluşturuldukları nokta Pawlikowska'dır. Pawlikowska, Skamanderlerin sade dilini, Avangardların ise mecaz anlayışını

¹ Şairin babası Wojciech Kossak ve dedesi ünlü birer ressamdır. Kız kardeşi Magdalena Samozwaniec bir hiciv yazarı, erkek kardeşi ise bir ressam olarak ün kazanmıştır.

sanatçılığında birleştirerek, kendi özgün şiirini yaratmış ve bu şekilde, birbirinden güzel Pawlikowska klasikleri doğmuştur.

Pawlikowska, Skamander grubunun sadelik ve doğallığını, Avangardların kuramı olan çağdaş mecaz anlayışını ustaca birleştirmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki, İki Dünya Savaşı Arası Dönem yazınında Pawlikowska, bu dönemin pratik şiir etkinliklerinden ve en iyi kuramsal prensiplerinden bir özet çıkararak, çelişkileri ideal bir biçimde birleştirmeyi başarmıştır. Şair gerçekten de altın bir merkezdir. (Odachowska Zielińska, Nowe Książki, 1981: 18)

Şairin bireysel bir lirizmin egemen olduğu ve eleştirmenlerce büyük bir ilgi ve övgüyle karşılanan ilk şiir kitabı “Niebieskie Migdały” (Mavi Badem Ağaçları) 1922 yılında okuyucuyla buluşur. Bu ilk kitap, Polonya yazınının uzun süredir unuttuğu bir duyguyu, aşkı anlatmaktadır. Dolayısıyla, Polonyalıların Pawlikowska'nın şiirine özlemle sarılmış olduğunu söylemek, abartılı bir söylem olmasa gerek.

Pawlikowska dönem karakterine de uygun olarak, coşkun, özgür ve sade bir söylemle kadını ve onun aşkını anlatır sanatında. Şairin şiirinde özgür, uçarı ve çağdaş bir kadın salınır, bu dönemde.

5 Mayıs 1935'de Częstochowa'da doğan Halina Poświętowska ise, Polonya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında yapılan Yalta Konferansıyla her alanda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ellerine bırakıldığı bir dönemin sanatçısıdır.

Polonya II. Dünya Savaşı sırasında tarihinin en acımasız işgal dönemini yaşamış ve bu savaştan ağır yaralarla çıkmıştır. Savaşın sona ermesiyle özgürlüğüne kavuşmuştur kavuşmasına, ancak bu özgürlük, savaş sonunda yapılan Yalta Konferansı'yla siyasal, toplumsal ve kültürel alanda S.S.C.B.'nin güdümüne bırakılan Polonya'nın başka türlü bir esaret altına girmesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Bir başka deyişle, Polonya'nın savaş sırasındaki esareti, savaş sonrasında sosyalist sistem ve komünist rejim kisvesiyle üzeri örtülen başka türlü bir esarete dönüştürülmüştür.

Kültürel alanda S.S.C.B.'de resmi olarak uygulanan kültür politikası Polonya'da da uygulanmıştır, kuşkusuz ve bu doğrultuda Polonya yazınına ideolojinin hizmetindeki toplumcu gerçekçilik akımı yön vermiştir. Sistemin 1948-1955 yılları arasındaki yoğun baskısı nedeniyle, bu dönemde Polonya yazınında bir renksizlik ve tek tiplilik gözlenir. Ancak, 1956 yılından itibaren sistemin baskısı bir nebze olsun yumuşamıştır ve yazın yaşamında bir canlanma gözlenir. Sonraları '56 kuşağı' olarak adlandırılacak olan genç

kuşak sanatçılar da, bu dönemde yazın yaşamına adım atan ve söz konusu canlanmaya katkıda bulunan sanatçılardır.

Bu kuşak sanatçıları, politik düşüncelerini, isyanlarını ülkede var olan sansür nedeniyle üstü kapalı, bir başka deyişle grotesk bir söylem ve turpist² bir yaklaşımla betimlemişlerdir. Yine aynı dönemde, bu kuşağa dahil olan ve ilk yapıtlarını 1956'dan sonra yayımlayan bir grup kadın şairin de yazın yaşamına adım attığını ve kadın söylemini canlandırdığını gözlemliyoruz. Halina Poświatowska da bu şairlerden birisidir. Ancak, Poświatowska'nın sanatı, dahil olduğu kuşağın sanatından farklı bir yönde gelişim göstermiş, düşünsel ve estetik çerçevede kendi şiirsel programını oluşturma konusunda bir fenomen olarak ortaya çıkmıştır.

Poświatowska'nın sanatının farklı yönde gelişim göstermesinin ve bir fenomen olarak ortaya çıkmasının nedenini, şairin trajik yaşam öyküsünde buluruz.

Çocukluk yılları Nazi Almanya'sının işgali altında geçen Poświatowska, henüz on yaşındayken, Ocak 1945'de Rus ve Polonya ordularının Częstochowa'yı Alman işgalinden kurtarma girişimi sırasında, annesiyle soğuk ve rutubetli bir bodrumda üç gün boyunca saklanmak durumunda kalmış ve bu nedenle anjin olmuştur. (Życie Literackie, 1988: 3) Küçük Halina, romatizmal sorunları da beraberinde getiren bu hastalık sonucunda altı aylık bir tedavi görür. Tedavi süreci sonunda, bu hastalığın küçük Halina'nın kalbinde, kalp kapakçıklarının tam kapanmaması şeklinde açıklanan ağır bir hasar bıraktığı ortaya çıkar. Bu, Halina'nın yaşamı boyunca ağır bir kalp hastası olarak yaşayacağı ve pek de uzun bir süre yaşayamayacağı anlamındadır, o dönemde. Nitekim, Poświatowska henüz otuz iki yaşındayken, geçirdiği ikinci operasyondan sekiz gün sonra, 11 Ekim 1967'de yaşama veda eder.

İşte, bu önemli sağlık sorunu nedeniyle Poświatowska, yaşamının sonuna dek sürekli olarak, erken gelecek bir ölümün beklentisiyle yaşamak zorunda kalmıştır. Böylesi bir beklentinin, ağır psikolojik buhranları da beraberinde getirmesi kaçınılmazdır, kuşkusuz. Bu nedenlerden ötürü, Poświatowska, sanatında ülkesinin değil, kendi gerçeğini yansıtmış ve sanatının temeline kaçınılmaz bir biçimde ölüm kavramını koymuştur. Poświatowska'nın liriğinde ortaya çıkan yaşam ve ölüm arasındaki dramatik tartışma, onun politikadan uzak kalışının nedenidir.

² Turpizm: yaşamda her şeyin çirkin olduğu görüşü.

(...) politika dünyası da hiçbir zaman onun ilgisini çekmemiştir.
(...) politik bir isyan ihtiyacı hissetmemiştir. Politikaya karşı tamamen ilgisiz kalışının, kendi özgün şiir yolunu çizmesine izin vermiş olduğu gözlenir. (Borkowska, 2001: 8)

Bu nedenle, Poświatowska'nın şiirinde herhangi bir şairin, herhangi bir şiir anlayışının ya da grubun etkisinin olmadığını, bu şiirin tümüyle kendi içinde doğup geliştiğini gözlemliyoruz. Poświatowska tümüyle kendi duygu dünyası içinde şiirsel bir etkinlik göstermiştir.

Şiirinin temelinde kaçınılmaz biçimde koyduğu ölüm kavramı, Poświatowska'nın şiir tomurcuğunun patladığı noktadır. Ancak, bu şiirin kendi içinde gelişip serpilmesi ve çiçek açması, ölüm kavramının karşısına eşit ağırlıkta çıkan ve bu şiiri dengeleyen aşk kavramıyla gerçekleşir.

Poświatowska'nın şiirinde aşkın, coşku veren bir duygu olmasından çok öte bir anlamı ve işlevi vardır. Ölüm şairin şiirinde ne denli güçlü bir biçimde ortaya çıkarsa, aşk da o denli güçlü bir biçimde belirir ve yaşamı simgeler. Aşk bu şiirde ölüm kavramı karşısına cansiperane dikilen bir yaşam kalkanı, bir ölüm panzehiridir ve şairin yaşama tutunmasına ilişkin güçlü arzusunu vurgular. Kısacası, Poświatowska yaşamında ve sanatında ölümden kaçtıkça, aşka bir başka deyişle, yaşama sarılmıştır.

Etkinlik gösterdikleri dönemlere, sanatlarına ve sanatlarının bu dönemler içindeki yerlerine genel hatlarıyla değindikten sonra, Pawlikowska ve Poświatowska'nın şiirlerine dönelim.

Bu iki şairin şiirini birbirine yaklaştıran, bir diğer deyişle, Polonyalı eleştirmen ve okuyucunun bu iki şiir arasında benzerlikler bulmasına yol açan etken, kuşkusuz ki, her iki şiirde de aşk kavramının çok önemli bir yere sahip olmasıdır. Ancak, bu iki şiiri birbirinden bir o kadar uzaklaştıran da yine aşk kavramı, bu kavramın ele alınış biçimidir.

Pawlikowska için aşk, bir yaşam ideali, yaşam coşkusu, yaşamı güzelleştiren bir etkenken, Poświatowska için aşk, yaşamın ta kendisidir. Şair, kendisi için kaçınılmaz olan erken bir ölüm karşısında ayakta kalabilmek, yaşayabilmek için aşka sarılır. Poświatowska yaşam kalkanına, aşka sarıldığı ölçüde ölümden kaçır, ölümü kendisinden uzaklaştırır. Aşk yoksa, ölüm gelir koşar adımlarla, şair için. Kısacası, Poświatowska'nın şiirinde aşk, ölümden kaçış, dolayısıyla yaşama arzusu demektir.

Bu noktada, Pawlikowska ve Poświatowska'nın, yukarıda sözünü ettiğimiz farklılığı açık bir biçimde vurguladığına inandığımız iki şiirine göz atmamız yerinde olacaktır.

Aşağıdaki dörtlükte, Pawlikowska'nın aşk kavramına yaklaşımı gözler önündedir.

AŞK

Bir ay oldu seni görmeyeli
 Ve hiç. Biraz solgunum sanki,
 Biraz uykusuz, daha çok suskunum belki
 Ama havasız da yaşanabileceği besbelli!
 (Pawlikowska, Zadura, 1997: 21)

Pawlikowska'nın özellikle minyatür şiirlerinde önemli bir rol oynayan nüktenin, bu minyatür şiirinin son dizesinde ortaya çıktığını gözlemliyoruz. Şair ilk üç dizede, sevgiliyle yaşadığı ayrılığın, bir başka deyişle bir aşkın ardından içinde bulunduğu fiziksel ve ruhsal durumu betimler. Bu anlamda 'solgun', 'uykusuz' ve 'suskun' betimleri önem kazanır. Ancak, Pawlikowska son dizedeki 'havasız yaşamak' betiminin oluşturduğu yoğun imgesel anlatımla ve dizenin dokusundaki nükteyle, sevgilisiz, dolayısıyla aşksız da yaşanabildiğini vurgular.

Aşağıdaki başlıksız şiirinde³ ise, erken gelecek bir ölümü bekleyen Powsiatowska'nın aşk kavramına yaklaşımı gözler önündedir.

beni alıkoymak istersen eğer (bak gidiyorum) bana elini ver
 elinin sıcaklığı da alıkoyabilir beni
 mıknaatıslı özelliği vardır bir gülüşün de, bir sözcüğün de
 beni alıkoymak istersen eğer, adım söyle

keskince çizilmiş sınırları vardır bir işitişin
 ve bir kol çok daha kısadır gün ışığından
 beni alıkoymak istersen eğer, acele etmelisin
 haykır, başka türlü ulaşmaz bana sesin

lütfen, acele et, lütfen, alıkoyulmamış biçimde
 gidiyorum ve ne çıkar lanet etsen de bu toprağa ben gittikten sonra
 ne çıkar intikamcı ellerle bu toprağı ezsene de
 yazıp solmuş adım savrulan kuma

³ Poświatowska'nın, birkaç şiiri dışında, tüm şiirleri başlıksızdır.

beni alıkoymak istersen eğer (bak gidiyorum), elini ver
soluğunu üfle dudaklarıma (böyle kurtarılır boğulanlar)
büyük bir umudum yok, yalnızdım uzunca süre
ama yine de, bunu yap lütfen, benim için değil, kendin için

(Poświatowska, Zych, 1997: 272)

Şiirin ilk iki dördlüğünde, Poświatowska biten bir aşk ilişkisinde çekip gitmek zorunda olan, ama bunu yapmak istemeyen, bu nedenle sevgili tarafından alıkonulmayı ve bu ilişkinin sürmesini dileyen partnerin duygularını döker sanki dizelere.

Ancak, şiirin üçüncü dördlüğünde, okuyucu trajik gerçeğe yüz yüze gelir. Şair ölüme çok yakındır ve yaşamdan kopma konusunda bir panik içindedir. Üçüncü dördlüğün ilk dizesindeki *'lütfen, acele et, lütfen'* haykırışı, bu paniği gözler önüne sermektedir. Böylesi bir panik yaşayan Poświatowska'nın sevgiliye adeta fısıldayarak yakaran sesi, bu dördlükte okuyucuyu yüksek, sert, ancak dokunaklı bir tonlamayla sarsar.

Şiirin son dördlüğünün ikinci dizesindeki parantez içinde, Poświatowska'nın bir kalp hastası olarak soluk almakta güçlük çektiğini, dolayısıyla ölüme yakın oluşunu vurguladığına tanık oluruz. Bu nedenle şair, yine aynı dizede sevgiliden kendisini kurtaracak bir soluk diler.

Son dördlüğün üçüncü dizesi, bu şiirin belki de en dokunaklı dizesi olması bağlamında önemlidir, çünkü Poświatowska bu dizede tüm yaşama arzusuna ve bu uğurda sevgiliye böylesine yakarmasına karşın, boynunda asılı duran erken ölüm hükmü karşısındaki yalnızlığını, çaresizliğini ve umutsuzluğunu vurgular. Bu dize, şairin umutsuz çırpınışlarının sözcüklere yansımış halidir adeta.

Sevgiliye - aşka seslenen, daha doğru bir deyişle yakaran bu dokunaklı dizelerde, ölüme her geçen gün biraz daha yaklaşan Poświatowska, sevgiliden aşkı vererek kendisini yaşamda tutmasını diler. Bu bağlamda, şairin yaşama, yaşamda kalma arzusunu 'alıkoymak' betimi ile vurguladığı gözlenir.

Görüldüğü üzere, Pawlikowska her ne kadar aşka tutkunsada aşksız yaşanabildiğini vurgularken, Poświatowska'nın yaşama tutunabilmek için tek şansı aşktır. Şair için, aşk yaşamak demektir. Pawlikowska'nın aşksız yaşanabilirliği nükteli bir anlatımla sunması da, bu iki şairin aşk kavramına yaklaşımlarındaki farkın altını belirgin bir biçimde çizmesi bağlamında daha

da önem kazanmaktadır. Poświętowska'nın şiirinde aşk nükteye yer olmayan, nükteli bir anlatımla sunulamayacak denli ciddi ve trajik bir kavram olarak yer alır.

Her iki şairin şiirinde, aşk hem duygusal hem de seksüel düzeyde ortaya çıkarak bir bütün oluşturur ve seksüel aşk erotik motiflerle betimlenir. Pawlikowska'nın kadın güzelliği ile sarmalayıp sunduğu aşk şiirlerinin özgün yanı da, bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Pawlikowska, Polonya şiirinde o güne dek sunulan yüce, ağır başlı, ulaşılmaz kadın motifini alışıya ederek, aşkta kadının da seksüel heyecanlara sahip olduğu gerçeğini büyük bir cesaret, açıklık ve yalınlıkla haykıran ilk kadın şairdir.

Ancak, Pawlikowska'nın ve Poświętowska'nın şiirinde beliren erotik motifler de farklılıklar gösterir. Pawlikowska'daki erotik motifler, sevgiliyle yaşanan bir seksüel yaklaşmayı betimlerken, Poświętowska'daki erotik motifler, daha çok bir homoerotizme dayanmaktadır. Poświętowska ağır kalp hastası genç bir kadın olarak, aşkın seksüel düzeyini yaşayamamakta, yaşaması halinde ciddi sağlık sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Seksüel arzularını sevgiliyle karşılayamayan Poświętowska, kendi bedenine yönelir. Bu zorunlu yönelim, Poświętowska'nın şiirinde, ayna karşısında kendi bedenini izleyen ve bedeninin arzularını kendi kendine karşılayan genç ve acılı bir kadın profili ile kimlik bulur.

Bu noktada, her iki şairin erotik motifler içeren şiirlerine bir göz atmak yerinde olacaktır.

Aşağıdaki dizelerde, Pawlikowska'nın şiirindeki erotizm gözler önündedir.

EROTİK

Fırlatılmış cennet vari yastıklar üzerinde

Ölüyorum tatlı tatlı – acısız, ölüyorum çığlıksız – sessizce.

Perdenin ardına gizlenmiş zaman, kımıldıyor bir kelebeğin kanadıyla
ve bitkin alnım giderek düşüyor aşağıya.

Kutba dokunuyorum nihayet ve eriyor kar saçlarımın arasında
ve ulaşıyorum hışırdayan çimenlere rügan ayakkabımın topuğuyla.

Uzanmış yatıyorum ateşle yanan ekvator da, sıcak ülkelerde
ve batikten alaca renkli ipek yastıklar üzerinde.

Sana, senin en tatlı yerine uzatıyorum elimi

ve ellerimde hissediyorum üzerimizde asılı duran yıldızları, hani o
alçaktaki.

Sarıyorum mavi, bulutlu çadıra dolanmış sana
ve bir gürültüyle düşüyor gökyüzü, kalaslar, tahtalar gibi adeta.
Fırlatıp atıyor bizi ayla, güneşle, bulut kümeleriyle
ve öylece dinleniyorum, gökyüzü ve kalbinle örtülü bir halde.

(Pawlikowska, Wiersze, Toruń, 1994: 15)

Yoğun biçimde erotik motifler içeren bu şiirinde Pawlikowska, seksüel bir ilişki sırasında ve hemen sonrasındaki seksüel duygularını sunar okuyucuya. Bu bağlamda, *'Ölüyorum tatlı tatlı – acısız, ölüyorum çığlıksız – sessizce'*, *'ve bitkin alnım giderek düşüyor aşağıya'*, *'Kutba dokunuyorum nihayet ve eriyor kar saçlarımın arasında'*, *'Uzanmış yatıyorum ateşle yanan ekvator da, sıcak ülkelerde'*, *'Sana, senin en tatlı yerine uzatıyorum elimi'*, *'Sarıyorum mavi, bulutlu çadıra dolanmış sana'*, *'ve bir gürültüyle düşüyor gökyüzü, kalaslar, tahtalar gibi adeta'*, *'ve öylece dinleniyorum, gökyüzü ve kalbinle örtülü bir halde'* betimleri önem kazanır.

Aşağıdaki dizelerde ise, Poświatowska'nın şiirindeki erotizm gözler önündedir.

neden yıkadım göğüslerimi
ve her bir saç telimi ayrı ayrı
neden taradım dar ayna karşısında
ellerim boş
yatağım da
(...)

karnım kıpırtısız bir gölet
göğüslerim - tutuşmuş bir su
okşamalı onları – okşamalı – okşamalı

(Poświatowska, Zych, 1997: 268)

Bu dizelerde, Poświatowska ayna karşısında kendi genç bedenini izlerken, seksüel arzularını sevgiliyle gideremiyor olması nedeniyle acı duymaktadır.

uzun süre bekledim
dayadım elimi başıma
dayanak yaptım saçlarıma
parmaklarımı, yalnız ellerimi

aldattım dudaklarımı okşamasıyla
renkli rujun
bekleyin – dedim dudaklarım –
uçuşup gelecek öpücükler
konacaklar
balarılarının uçuşuyla sizin pembe aralığınıza
ve dokundum göğüslerime elimle
kalkmış uçlarına fısıldadım
bekleyin, o
hani geniş omuzlarında
dingin bir liman bulacağınız sevgili, gelecek
ve bacaklarımın doruğundaki
aşağı dönük kubbeye
yalan söyledim – gelecek
ve titredi bacaklarım inanarak

şimdi fırlatıyorum her şeyi
soğuk, pürüzsüz yüzeyine aynanın
derin bir gölete fırlatır gibi
çeviriyorum yüzümü ve gülümsüyorum
(Poświatowska, Zych, 1997: 266)

Bu dizelerde, seksüel bir yakınlaşma için sevgiliyi bekleyen Poświatowska, sevgilinin aslında gelmeyecek, beklediği seksüel yaklaşmanın da gerçekleşmeyecek olması dolayısıyla, kendi bedenine yönelir.

Kalbinden ağır derecede hasta da olsa, şair seksüel arzuları olan genç bir kadındır ve her genç kadın gibi, bu arzularının karşılanmasını ister. Ve bu uğurda sevgilinin yolunu gözlemektedir.

Ancak, beklenen sevgili gelmeyecektir. Poświatowska'nın, seksüel arzularını sevgiliyle karşılaşması sağlığı açısından son derece sakıncalıdır. Şair bunu bilse de, aşk isteyen haykırıışlarını dindirmek için bedenine yalan söyleyerek, onu oyalar. 'aldattım' ve 'yalan söyledim' betimleri, bu durumu vurgulamaları bağlamında önemli ve dikkat çekicidir. Bu bağlamda şiirde, bir kadının seksüel arzularını kendi kendine gidermesi sahnesi canlanır.

İlk dörtlükte şair, sevgiliyi bekleyişi sırasındaki yalnızlığını gözler önüne serer. Bu bekleyiş uzun, sıkıntılı ve sabırsız bir bekleyiştir.

Poświętowska'nın, şiirin ikinci bölümünü oluşturan dizelerden başlayarak erotik motiflere geçiş yaptığı ve bu motiflerin imgesel dozunu üçüncü ve dördüncü bölümü oluşturan dizelerde daha da arttırdığı gözlenir.

Sevgilinin öpücüklerinin, şairin dudaklarına konacak olması telkini ve fantezisi ile başlayan bu erotik motifler, göğüslere, oradan da kadınlığa iner. Bu bağlamda, “*ve dokundum göğüslerime elimle / kalkmış uçlarına fisıldadım / (...) / ve bacaklarımın doruğundaki / aşağı dönük kubbeye*” dizeleri önem kazanır.

Şiirin son dörtlüğünde, Poświętowska'nın bu nafile bekleyişe son verdiği gözlenir. Umudu tamamen tükenmiş, hayal kırıklığına uğramış, hüznü bir kadının sesidir bu dizelerde çınlayan. Gelmeyeceğini bilmesine rağmen, bir umut beklediği sevgili, şairin son umudunu da tüketmiştir gelmeyeşiyle. Şair elindeki son umudu da fırlatıp atar “*soğuk, pürüzsüz yüzeyine aynanın*” ve “*derin bir gölete fırlatır gibi*” savurduğu bu son umut kırıntısını o derin gölete, bir daha su yüzüne çıkmamacasına gömmek ister.

Son dizede, bir aşkın, bir aşk bekleyişinin bitiminde duyulan hüznün ve çaresiz bir boş veriş gözler önündedir; ‘*ve gülümsüyorum*’ ifadesi, bu boş verişi vurgulaması bağlamında dikkat çekicidir.

Her iki şiirde gözlenen temel motiflerden bir diğeri ise, doğa motifidir. Pawlikowska'nın şiirinde gözlenen doğa motifi, daha çok kadının güzelliğinin ve aşkının betimine eşlik eder.

Poświętowska'nın şiirindeki doğa motifinin ise, şairin hastalığını, hastalığı sonucunda gelecek ölümü, umutsuzluğunu ve çaresizliğini betimleyişinde ortaya çıktığına tanık oluyoruz.

Aşağıdaki dizeler, Pawlikowska'nın sevgiliden gelecek mektuba olan özlemini dile getirdiği ‘Listopad i Listonosz’ (Kasım ve Postacı) şiirinin ilk dörtlüğüdür.

Kara kasım, sarı biraz da
Elinde tutuyor toprak ıslak aynayı.
Ağlıyor özlem acısı evin camında
Ne mektup var, ne de postacı!

(Pawlikowska, Zadura, 1997: 48)

Pawlikowska dörtlüğün ilk iki dizesinde bir sonbahar tablosu çizmektedir. İlk dizede, sonbaharı doğaya hakim olan rengin sarı oluşuyla vurgularken, ikinci dizede ‘toprağın ıslak aynası’ betiminin oluşturduğu imgesel anlatımla sonbahar yağmurlarının altını çizer.

Aşağıdaki dizeler ise, Pawlikowska’nın partnerinden beklentilerini yansıttığı ‘Kto chce, bym go kochała’ (Kim isterse, onu sevmemi) adlı şiirinden alınmıştır.

Kim isterse, onu sevmemi, bir banka oturabilmeli
Ve solucanları, en küçük otu merakla izleyebilmeli
(...)

Ama heyecanlanmalı, guguk kuşu öttüğünde örneğin
Ya da ağaçkakan inatla gagaladığında gümüş örtüsünü şimşirin.
(Pawlikowska, Wiersze, Toruń, 1994: 16)

Şaire göre, sevgili doğaya uzak olmamalı, doğa manzaraları karşısında heyecan duyabilmelidir.

Pawlikowska’nın aşağıdaki minyatür şiirinde, kadın güzelliğinin doğa motifiyle betimlendiğini gözlemliyoruz. Şair, doğadaki en güzel çiçeklerden biri olan gülün güzelliği ile kadının güzelliğini özdeşleştirmektedir.

GÜL

Gülüşten ve bir konuktan yoksun bu bahçede
Yanında duruyorum çiçek açmış gülün.
İşte biziz güzelliğin tanıkları yegane,
Ben onun, o ise benim güzelliğimin.
(Pawlikowska, Zadura, 1997: 27)

Aşağıdaki dizelerde ise, Poświętowska’nın seksüel bir yakınlaşma sırasında, bedeninde ortaya çıkan olumsuz fiziksel değişimleri hastalığına değil, doğa unsurlarına ve sevgilinin dokunuşlarına yükleyerek, adeta bu acı gerçeğe kaçma arzusu gözler önündedir.

kim boyadı ki yanaklarımı
yanıyorlar.
şafak boyadı yanaklarımı
kırmızıya.
ya kim kararttı ki gözbebeklerini
sönüyorlar.

alacakaranlık kararttı göz bebeklerimi
aydınlık göz bebeklerimi
ya kim tuttu boğazında soluğunu
ah sevdiğim,
senin dudakların ve ellerin
yaptı bunu.

(Poświatowska, Zych, 1997: 399)

Sevgiliyle karşılıklı konuşma şeklinde kaleme aldığı bu dizelerde şair, sevgilinin, bedeninde ortaya çıkan olumsuz fiziksel değişimlerin nedenini araştıran sorularına yanıt verir. Poświatowska'nın yanıtlarında, özellikle 'şafak', 'alacakaranlık' gibi doğa motifleri kullanarak, hastalığını görmezden geldiği, yadsıdığı gözlenir.

Aşağıdaki şiirinde, Poświatowska'nın ölüm kavramını sorgularken kullandığı doğa motifleri gözler önündedir.

bir kesinlik yok
varoluş varolmayıştır
ya ölüm?
biyolojik döngü
ya kesinliği?
yalan söylüyoruz, kesinliği var derken
emin değiliz biz
yoksa nasıl yaşayabilirdik
her gün nasıl uyanırdık şafak vakti
nasıl öperdik
alıp yuvalarından düşmüş kuş yavrularını
henüz tüylenmemiş
nasıl bakardık güneşe
gözlerimizi nasıl kıyardık
(...)
emin miyiz, değil miyiz yoksa?
emin olduğumuz ne
neye eminiz biz
(...)

(Poświatowska, Zych, 1997: 307-308)

Ölümü sorgulayan bu dizelerde, Poświatowska'nın ölümün biyolojik bir döngü olduğunu, ancak bir son olduğuna inanmadığını vurgulayışına tanık oluruz. Şairin, ölümün her şeyi sonlandıran bir kavram olduğuna inanmayışını da, 'şafak', 'kuş yavruları', 'güneş' gibi doğa motiflerinden yararlanarak yansıttığı gerekçelerle betimleyişi dikkat çekicidir.

Poświatowska, ölümü betimlediği bir başka şiirinde yine doğa motiflerinden yararlanmaktadır.

o bizimle
yaban arısının vızıltısını dinliyor
saçlarımla oynuyor
senin parmaklarına dolaşmış

güneşi
seriyor başının altına hafifçe
sonra biraz çimeni
sonra bir afyon çiçeğini
bir ünlem işareti gibi
kırmızı

karşı çıkıyor canlılığımıza
eğiyor bizi toprağa doğru
kokuyla
sıcakla

ebedi biçimde alıkoyuyor
pürüzlü yüzeyinde toprağın
aşkla uyuşmuşları – ölüm.

(Poświatowska, Zych, 1997: 55)

Poświatowska'nın imgeleminde ölüm, tüm doğaya egemen olan bir kavramdır ve şairin bu düşüncesi şiirin tüm dokusuna sinmiştir. Poświatowska'nın, ölümün doğadaki her unsurda var olduğunu vurgulayan sesinde, 'yaban arısı', 'güneş', 'çimen', 'afyon çiçeği', 'toprak' gibi doğa motifleri göze çarpar.

Aşağıdaki dizelerde ise, Poświatowska'nın yaşamda kalma konusundaki umutsuzluğunu ve çersizliğini betimlerken kullandığı doğa motifleri gözler önündedir.

kaç zamandır uçtu sözcüklerimden kuşlar
ve söndü yıldızlar
bilmiyorum nasıl adlandırmalı
korkuyu, ölümü ve aşkı
bakıyorum avuçlarıma
çaresizler
sarıyor biri diğerini
ve susuyor dudaklarım

isimsiz
gökyüzü büyüyor üzerimde
ve gitgide daha yakın olan
isimsiz
toprak çiçekleniyor.

(Poświatowska, Zych, 1997: 186)

Şiirin özellikle ikinci bölümü, şairin umutsuzluğunu ve çaresizliğini gözler önüne serer. Poświatowska'nın, şiirin son bölümünde yer alan 'toprağın çiçeklenmesi' betimi ile ilkbaharı, doğanın yeniden uyanışını vurguladığına tanık oluruz. Ancak, şairin bu toprağı 'isimsiz' olarak betimleyişi 'Ve gitgide daha yakın olan' dizesiyle de altını çizdiği durumu, yani bu toprağın kısa bir süre sonra şairin cansız bedenini kucaklayacağını vurgulaması bağlamında önemli ve bir o kadar trajiktir. Şair için mevsim bahar değil, toprağa düşüş mevsimi olan hazandır.

Görüldüğü üzere, aşk kavramı, bu kavram doğrultusundaki erotik motifler ve doğa motifleri, Pawlikowska ve Poświatowska'nın şiirinde önemli bir yere sahiptir. Bu iki şiir, gözlenen bu ortak kavram ve motifler nedeniyle birbirine benzese de, bu kavram ve motiflerin ele alınış ve kullanılışlarındaki farklılıklar nedeniyle birbirinden ayrılmaktadırlar.

Dolayısıyla, Polonya çağdaş dönem şiirinde kadın söylemine yön vermiş olan bu iki sanatçılığın, benzer kavram ve motifler çerçevesinde ancak, farklı yönde gelişim gösterdiği sonucuna ulaşırız.

KAYNAKÇA

BORKOWSKA, G. (2001). *Nierozważna i nieromantyczna o Halinie Poświatowskiej*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

ODACHOWSKA Z, Ewa. (1981). "Maria Pawlikowska Jasnorzewska". *Nowe Książki*, 5.

SZULCZYNSKA, M. (1988). "Legenda i Jej Paradoxy". *Życie Literackie*, 41.

Wiersze. Maria Pawlikowska Jasnorzewska. (1994). Toruń.

ZADURA, B. (1997). *Maria Pawlikowska Jasnorzewska*. Lublin.

ZYCH, J. (1997). *Wiersze Wybrane - Halina Poświatowska*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.